

Hatbrott skadar inte bara offret

Det psykiska och emotionella våldet lämnar inte ett blåmärke bara på den som blivit slagen, rädslan sprider sig också till andra: kan detta hända även mig?

Brottet riktas mot människor som definieras som "dem".

Straffet har därför symbolisk betydelse för att visa att alla är jämlikar i samhället.

På minnesdagen för Förintelsens offer den 27 januari i år, 75 år efter att Röda arméns trupper befriade koncentrationslägret Auschwitz-Birkenau, chockerades många Åbabor av att synagogan i Åbo vandaliserats med rött klotter. Senare kom det fram att också den katolska kyrkan i Åbo utsatts för liknande skadegörelse. Vare sig det handlar om attacker mot en synagoga, en katolsk kyrka eller en pizzeria väcks tankar kring vad det här säger om vårt samhälle i dag. Även om det inte står klart vem som låg bakom vandaliseringen och vilka motiv de eventuellt hade kan händelsen anses peka på ett bredare samhällsproblem och bristande sammanhållning.

Skadegörelse på heliga byggnader är händelser som typiskt kan klassificeras som misstänkta hatbrott. Det är inte svårt att hävda att begreppet hatbrott i sig är laddat – inte minst förledet 'hat' som för tankarna till ett tillstånd av okontrollerad ilska och aggression, ett blint raseri, med våldsamma följder. All hatretorik och alla hatbrott handlar ändå inte om uttryck för raseri. Ordet raseri riskerar att förenkla och reducera rasistisk retorik och våld till okontrollerade känsloutbrott som gärningspersonen inte kan ansvara för. De strukturella aspekterna av hatbrott döljs, offerskapet är knappast godtyckligt och brottet har samhälleliga följder. Samtidigt fångar ordet raseri den emotionella aspekten av mobilisering, på både gott och ont.

Bottnar i fördomar

På engelska används ofta benämningen *bias crime* för att markera att det egentligen inte är hat, eller raseri, som är kännetecknande för hatbrott. Hatbrott karakteriseras av att motivet bottnar i gärningspersonens fördomar: rasism, främlingsfientlighet, homofobi och så vidare. Med andra ord riktas hatet inte mot vem som helst, utan offret knyts till gärningspersonens föreställningar om etnicitet, religion och andra kulturella kategorier – upplevda skillnader mellan "vi" och "dem".

Inom den mångdisciplinära hatbrottsforskningen betonas bland andra kriminologen **Barbara Perry** att hatbrott är så kallade signalbrott, med andra ord sträcker sig brottets effekter utöver det direkta offret och den enskilda individen. Även andra som identifierar sig med samma grupptillhörighet eller en annan utsatt minoritet kan känna rädsla för att själva bli utsatta. Det psykiska och emotionella våldet lämnar inte ett blåmärke bara på den som blivit slagen, rädslan sprider sig också till andra: kan detta hända även mig?

Hets mot folkgrupp som en merit

Normalisering av rasistisk retorik i offentligheten gör inte situationen bättre, och inte sällan maskeras reto-

riken med ordet yttrandefrihet. Under de senaste åren har det förekommit flera exempel på hur utfärdade domar för bland annat hets mot folkgrupp används som en bricka i det politiska spelet. Till exempel sannfinländska riksdagsledamöterna **Jussi Halla-aho**, **Teuvo Hakkarainen** och **Sebastian Tynkkynen** stoltserar med sina domar som en merit. Samma mönster kan man se i den politiska utvecklingen och **Trumps** hatretorik i USA.

Rättssystemets kapacitet och förmåga att hantera och utfärda domar påverkar lagstiftningens legitimitet och trovärdighet. Kriminalpolitiska åtgärder är ett led i utvecklingen mot ett mer mångkulturellt, mångreligiöst och pluralistiskt samhälle, men deras inverkan sträcker sig utöver den instrumentella aspekten. Utfärdandet av domar har också en symbolisk, moralisk och sammanhållande betydelse. Att straff utfärdas för brott motiverade av offrens bakgrund och tillhörighet är en viktig signal till resten av samhället. Det visar att hatbrott tas på allvar och att offren är jämlikar i samhället. Om lagar inte tillämpas rinner både det instrumentella och symboliska värdet rinner ut i sanden.

Strömningar mot hat

Även om rättssystemets roll inte ska undervärderas, är arbetet mot hatretorik och hatbrott ett delat ansvar. Det är kanske en kliché att säga att ensam kan man inte förändra världen, men tillsammans är det möjligt. I slutet av förra året grundades Strömmingsrörelsen (*Silakkaliike*) i Finland, inspirerad av den italienska Sardinrörelsen. Strömmingsrörelsen utger sig för att vara en partipolitiskt obunden rörelse som står för jämlikhet och allas lika värde och som vill motarbeta rasism och fascism. Du är en strömning ifall du står för dessa värderingar och vill vara en del av stemmet, står det på rörelsens webbsida.

Då det är svårt att greppa vad som händer runtom oss är det ännu viktigare att reflektera över vad som görs när något omvälvande händer. Vad kan vi göra då våra medmänniskor i retorik och praktik reduceras till "främmande andra", såsom riksdagsledamot **Juha Mäenpää** (Sannf) uttalande om "invasiva arter", som inte anses höra hemma i vårt samhälle? Vad kan vi göra då tanken om allas lika värde attackeras? Efter skadegörelsen mot synagogan i Åbo samlades människor för att visa sin solidaritet, på initiativ av Åbo domkyrkoförsamling, genom att hämta blommor i regnet och framföra sina hälsningar. Då simmade stemmet åtminstone en stund åt samma håll.

Malin Fredriksson är doktorand i religionsvetenskap vid Åbo Akademi och forskar i rasistiska och religionsrelaterade hatbrott.

